

УДК 355/359:323

ПСИХОСЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Олег Лозинський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua*

Досліджено психосемантичні чинники, які формують та виявляють політичну ідентичність.

Ключові слова: політична ідентичність, психосемантика, когнітивна лінгвістика, абдуктивне мислення, ідеологічний означувач, зміна ідентичності, політична гра.

Наукові напрямки, які вивчають психосемантику *політичної ідентичності* суб'єкта (уявлення про належний політичний статус особи, мікро- та макрогрупи, нації, держави, політичного блоку, цивілізації та ін.) викликають не лише теоретичне зацікавлення, а й усе частіше оцінюються в прагматичній площині. Такий інтерес викликаний, з одного боку, залежністю політичних домагань від самооцінки суб'єкта, а, з іншого, – інструментальністю знань (та інших ресурсів), які лише сприяють/несприяють здійсненню значимого політичного проекту. На парадоксальність у сфері політики неодноразово вказували відомі науковці, такі як: З. Фрейд, Ж. Дюмезіль, К.-Г. Юнг, М. Узнадзе, К. Левін, К. Леві-Стросс, Дж. Келлі, Й. Гейзінга, Ж. Лакан, Ч. Мілош, А. Уайтхед, М. Фуко, Ж. Дерріда, С. Жижек та ін. Зокрема американський філософ-прагматик У. Джеймс (1842–1910) схилився до думки, що політичну активність зумовлюють зокрема *ірраціональні феномени* (емоції, воля, мета/сенси існування). На думку вченого логічно-раціональні побудови політичних доктрин, ідеологій є вторинними за своєю появою, вони аргументують, обґрунтовують первинні ірраціональні імпульси, які семантично близькі до релігійно-світоглядних уявлень. Зважаючи на це, нами досліджено актуальні світоглядно-політичні концепції; зокрема нас цікавитиме у яких специфічних лінгвістичних одиницях виявляється та чи інша форма політичної ідентичності. Такий психоаналіз вестиметься за допомогою методів когнітивної лінгвістики з огляду на інтегральний характер соціальної реальності, на вкоріненість знання у знакових системах, а пізнавальних процедур – у психологічних закономірностях мислення.

Прагматична мета дослідження окреслюється сферою ідеологічної конкурентоспроможності та інформаційної безпеки, як це визначено Концепцією Національної безпеки України: "Головними напрямками державної політики національної безпеки України в інформаційній сфері є: ...виявлення та усунення причин інформаційної дискримінації України; усунення негативних факторів порушення інформаційного простору, інформаційної експансії з боку інших держав..." (16. 01. 1997). Тему інформаційної безпеки активно вивчають вітчизняні й зарубіжні науковці й політики, так зокрема на думку Є. К. Марчука: "...загрозливим

явищем слід вважати тенденцію до прогресуючого відставання від провідних країн світу у ... розвитку національних інформаційних ресурсів... Це створює умови для обмеження суверенітету та незалежності країни..." [1, с. 3–10]. В. Бондаренко та О. Литвиненко аналізують інформаційну безпеку, враховуючи сучасні глобалізаційні тенденції в макрополітиці: "... за межами держави формується більшість образів, уявлень, тощо, які поступово починають домінувати у масовій свідомості" [1.1, с. 159]. Як зазначає А. Тоффлер у політичному змаганні (міжнародному зокрема – О. Л.) найефективнішими стають такі засоби впливу на людей, які здійснюють їх "добровільну" підпорядкованість, потребуючи при цьому найменших витрат з метою "... переконати людей в їх особистісній зацікавленості у досягненні певної мети; перетворити супротивників у союзників" [1.2, с. 114].

В "демократичному" політичному дискурсі перед теорією політичного управління виникло завдання теоретичного моделювання засобів ефективного впливу не лише на "масового індивіда", а й на "суб'єкта-гравця" (Й. Гейзінга). Така задача досі вирішувалась системою інституційних заходів із забезпечення політичної стабільності – мережею суспільних інститутів (громадськими організаціями, партіями; кадровими технологіями, юридичними й силовими методами, пенітенціарними закладами, психіатричними установами). Однак із зростанням освітнього рівня громадськості збільшувались політичні ризики, оскільки залишався "неконтрольованим" так званий "ментальний простір" індивіда, латентні характеристики якого формуються здебільшого цілеспрямованими інформаційними програмами у галузях релігії, культури, освіти, мистецтва, опираючись при цьому на антропологічні знання. В гуманітарному моделюванні постала необхідність змістити акценти з фізіологічно-психологічних детермінант активності людини у бік вищого рівня мотивацій – прагнення свідомо контролювати розвиток індивідуального/колективного життєвого сценарію.

Наукові дослідження ХХ сторіччя вказали, що вагомий вплив на активність людини (поряд з вітальними мотиваціями) справляють два типи психосемантичних феноменів. З одного боку, це *поведінкові й перцептивні* установки (інстинкти, комплекси, архетипи, гештальти, культурологічні матриці, ритуали); з іншого – *мисленнєві та мовленнєві* структури (фантазії-уявлення, ідеали, когнітивні конструкти, семантичні домінанти, ідеологічні означувачі, смислові вузли реальності, знаково-символічні поля). Перші – успадковуються/виховуються, вони є базовими ментальними алгоритмами. Другі – не лише інтеріоризуються шляхом засвоєння культурного спадку, але є продуктами вольових і творчих актів.

Це теоретичне структуралістичне підґрунтя дало поштовх для подальших прикладних політологічних досліджень. Так зокрема Р. Арон та С. Хантінгтон зауважили, що у формуванні споріднених або конфліктуючих політичних систем визначальними стають інформаційні фактори (світогляд, ідеологія, культура). А скерування політичного процесу істотно залежить від: 1) *інформаційних елементів* (акцентування/замовчування, компонування інформації, підміна, фальсифікація фактів); 2) *інформаційних блоків* (інтерпретації, коментарі, пояснення, аргументація, доведення); 3) *актуальності інформації* (передчасність, доречність, запіз-

нілість); 4) *повноти інформації* (недостатність/вичерпність, впорядкованість/хаотичність, зрозумілість/недоступність, заплутаність); 5) *інформаційних стратегій* (змагання конкуруючих версій, методи доведення версій до уваги адресатів); 6) *наслідків інформаційного впливу* (сприйняття/несприйняття, довіра/недовіра суб'єктів до тої чи іншої інформаційної версії).

Отже, у політологічній аналітиці, у вивченні доктрин, ідеологій, політичних заяв доречними стають міждисциплінарні методики дослідження.

Засади когнітивної лінгвістики. Значний обсяг засобів для дослідження інформаційної сфери напрацьовано у рамках лінгвістичної теорії. В розвитку цієї дисципліни виділяють декілька етапів, серед них: а) ХІХ ст. – “порівняльно-історичне” мовознавство; б) перша половина ХХ ст. – “структурна лінгвістика”; в) друга половина ХХ ст. – “лінгвістика мовленнєвої компетенції” [2]. З 1980-х років розвивається *когнітивна лінгвістика* (вивчає ментальні мовленнєві структури та процеси).

З позицій когнітивної лінгвістики, як стверджують Е. Косеріу, Е. Тарасов, Н. Арутюнова, А. Леонтьєв, мовлення є похідним від національного (зокрема міфологічно-релігійного) світогляду. Культура є для людини *другою реальністю* й пізнається з середини, рефлексивно, через аналіз метамови культури. Бачення світу одним народом неможливо перевести на мову культури іншого народу простим перекодуванням. Це – макрорівень/підґрунтя когнітивних феноменів й мовлення [3, с. 97; 3.1; 3.2; 3.3, с. 33].

Ведуться також дослідження сприйняття мовленнєвої інформації. Баранов А. і Добровольський Д. вказують на те, що розуміння тексту є творчим процесом, який вимагає від реципієнта активної задіяності; зміст повідомлення не слід розглядати як постійну величину, він змінюється у залежності від часу та умов сприйняття, сильно залежить від знань читача, його зацікавлень, уявлень про описані обставини та ін. [4, с. 451–454]. Зміст нової інформації накладається на існуючі знання (гіперцептивні еталони), а сприйняття можливе лише на ґрунті раніше сформованих фреймів [3.1, с. 86–97].

Мова є основним засобом фіксації, зберігання, обробки та передачі досвіду, своєрідною системою “упаковок” знання, способом його мовленнєвого представлення. Особливості організації інформації в мовній системі відкриває поняття *фрейма* (frame – структура, рамка). Фрейм – є концептуальною системою, що структурує конвенційні (договірні) знання, визначає специфіку розуміння текстів реципієнтом. Фрейм є також мовленнєвою формою вираження *установок* комуніканта, його комунікативних *очікувань*, суттєвих в плані успішності/неуспішності комунікації [5, с. 151; 5.1, с. 130; 5.2; 5.3, с. 76–138].

Фрейм є мовленнєво-когнітивною формою представлення стереотипного явища, ситуації, події. Науковці вважають, що слова допомагають не лише у відтворенні досвіду. Завдяки словам досвід може потрапляти у своєрідне психологічне обрамлення (фрейм), де одні аспекти знання висувуються на передній план, а інші відіграють роль фону. Це може суттєво впливати на інтерпретацію конкрет-

ного явища/обставин, а також визначати форму реагування. Фрейм виконує роль *когнітивного контексту*, розставляє акценти, скеровує увагу [5.4, с. 11].

Виділяють такі види фреймів: а) *статичні фрейми* (фрейм-картинка: “автомобіль”, “квіти”); б) *динамічні фрейми* (уявлення, які схожі до сценаріїв або опису послідовних подій: “мандрівка на пікнік”, “служба у війську”); в) *фрейми-сцени* (фіксація, виділення одного елементу в послідовності подій: “сватання нареченої”, “екзамен”, “обшук”).

Установки й очікування, що пов’язані з емоційністю комунікантів у структурі фрейма стилістично закодзовані у вигляді специфічного слота (slot – щілина) [6, с. 32–47]. Схожі ідеї про багатозначність мови й слів зустрічаємо у Ф. Ніцше, він заохочував вслухатись в “... тон, силу, модуляцію, темп, з якими промовляється ряд слів, ... в музику за словами, у *пристрассть* за цією музикою, в особу за цією пристрасстю” [6.1, с. 30]. Хайнеман В., Фивегер Д. ще радикальніші у своїх висновках щодо співвідношення “тексту” та “стилю” (підтексту). “Текст”, на думку цих науковців, є лише носієм, “мостиком” для передачі *стилістичної* якості (підтексту), яка відображає глибинну інтенцію відправника, і саме на неї отримувач повинен відреагувати. Володіючи стилістичними знаннями, формулюючи текст певним чином його відправник (непрямо – О. Л.) повідомляє адресата про свої установки та оцінки, сам пропонує йому певний спосіб розуміння тексту, визначає його сприйняття [2, с. 135–136].

Пізнавальні засоби психолінгвістики. Аналіз ідеологічних текстів виявляє, що їхні автори часто вдаються до *метафоричних*, образних форм висловлення думок. Чим зумовлюється привабливість такої мовної форми в комунікаційній діяльності? Принцип дії *метафоричного переносу* ґрунтується на когнітивному розщепленні об’єкта пізнання. Метафоричний зміст виводиться не з прямого значення слова, а із відповідної концептуальної структури. Так, для прикладу, можуть переноситись окремі слоти фрейму: а) *інтелектуальні* характеристики – “ринок розумний”, “захід давно збагнув”; б) *фізичні* характеристики – “країна просуvalась/балансувала”, “розбігання республік” [4, с. 454].

Завдяки метафоризації встановлюється умовна (словесно-понятійна) подібність між різнорідними об’єктами та класами об’єктів. У цьому полягає її *впорядковуюча* і *пізнавальна* функція. *Оціночна* функція метафори задовольняє потребу вираження емоційної оцінки про об’єкт (“хитрий як лис”, “відважний як лев”). *Евристична* функція метафори виявляється у творенні абстрактних понять (“час тече”, “життя біжить”), а також для лексичного представлення “невидимих світів”, які відображають внутрішнє/ідеологічне життя людини (“високі почуття”, “до глибини душі”, “на дні свідомості”, “театр військових дій”) [7, с. 154; 7.1, с. 5–32; 7.2, с. 119–133].

У політичній практиці метафоризація присутня у “втаємниченому мовленні” (криптолалії), “дезінформувалні” та “рефреймінгу”. Усі вони є формами евфемістичної заміни. До евфемізмів вдаються переважно у тих випадках, коли необхідно відвернути комунікативний конфлікт й забезпечити співрозмовнику комунікативний комфорт. Благозвучність мови, ввічливе висловлювання є “словесною

упаковкою”, яка пом’якшує, або завуальовує зміст про різку, неприємну, інтимну тематику, однак при цьому слухачеві залишають можливість здогадатись про що йдеться. Натомість *криптолалія* (конспіративна мова) є формою внутрішньої комунікації окремих соціальних груп. Бесіда при цьому може вестись із використанням загально вживаних слів у присутності сторонніх людей, однак фактичний зміст повідомлення залишається доступним лише для “своїх людей” (недомовки, натяки, гра понять й підтекстів, непряме значення слів, що зрозумілі лише для “людей, які поінформовані” – “people in the know”). *Дезінформація* ґрунтується на евфемістичних заміщеннях. В цьому випадку до підміни слів вдаються не для пом’якшення, а для умисного скерування уваги й мислення комуніканта в хибне русло [8, с. 58–70]. *Рефреймінг* означає зміну акцентів, вміщення уваги, сприйняття у новий фрейм (когнітивний контекст), що змінює ставлення до об’єкта (травмуючого/надихаючого). Така абдуктивна когнітивна процедура (“абдуктивне мислення”: abduction – крадіжка, підміна) уможливорює/блокує несподівані інтерпретації, відкриває/усуває нові рішення, оскільки “саме фрейми впливають на наші переживання й інтерпретацію конкретної ситуації” [5.4, с. 11–12].

Слід зауважити, що науковці по-різному оцінювали метафоричні властивості мовлення. Т. Гоббс та Дж. Локк вважали метафоричність висловлювань як засіб, що “заплутує людський розум, творить хибні, недостовірні уявлення, є недосконалістю і навіть хворобою людської мови” [9]. Бачимо, що тут критикуються дезінформативні та криптолалійні властивості евфемістичної заміни. Протилежну позицію відстоював Х. Ортега-і-Гассет, він зауважував, що помилка, яка може виникнути при інтерпретації метафори (коли у метафоричному виразі розуміють лише пряме значення, а переносне не вловлюється), не є аргументом проти її використання в процесі пізнання, оскільки хиби будь-якого методу в науці не є свідченням проти нього самого [9.2, с. 72]. Такої ж думки притримується Г. Молчанова: “джерелом інновацій, які виникають у мові, є “метод метафоричної експансії”. Одна із сутностей неологізмів – робити невідоме зрозумілим” [5.4, с. 8]. “Метафора, – уточнює Д. Гордон, – повинна зустріти слухача в його моделі світу” [9.3]. Ці учені акцентують увагу на евристичних та психотерапевтичних властивостях метафоричної форми комунікації.

Культурологічні моделі. Отже, забезпечення політичної стабільності/прогнозованості вимагає здійснення зокрема психосемантичного впливу мовленнєво-ідеологічними засобами, формування цінніснозначимих смислових полів, творення назв-означувачів (ярликів), активного наповнення засобами культури простору індивідуальної/колективної уяви. Поряд з тим простір людської фантазії, на думку К.-Г. Юнга, не є довільним, він певним чином структурований: “наше психічне має потребу в супротивникові й навіть активно допомагає у його створенні. Встановлюється тотожність між проектуєм та об’єктом проєкцій. Вони стають однією душею, і можливо, потребують одне одного для своєї духовної рівноваги, інакше індивід був би змушений записати на власний рахунок усе те зло та беззаконня, яке він охоче приписує іншим” [10, с. 85–87]. Культура стає “дзеркалом” колективних фантазій, вона вибудовується за законами гри, на протистав-

ленні семантичних гештальтів “герой” – “антигерой”, розвиває семантику образу суб’єкта, який не вписаний соціумом у власну структуру, і який врешті повинен зазнати поразки (маргінал, анархіст, цинік; злочинець, мафіозі, екстреміст, терорист; божевільний, фанат, богохульник та ін.). Примітно, що межа, яка розділяє ці образи (герой – антигерой) є достатньо умовною, невиразною, і врешті беруться до уваги не ціннісні характеристики персонажів, а їх функціональність – здатність до тривалого протистояння, творення не передбачуваного політичного сюжету [10.1].

Семантика політичної ідентичності. Політична ідентичність – є психологічним підґрунтям, яке визначає установки суб’єкта, його політичні мотивації. Вона виявляється у міфологічних, релігійних (“мана-ідеї”), ідеологічних візіях, уявленнях про індивідуальне/спільнотне покликання, з політичним статусом, відповідним до такої “місії”.

У сучасних умовах інформаційної відкритості аналіз ідеологічних конструктів не втрачає актуальності. Політико-економічній експансивності передують етапи культурно-інформаційної підготовки, а перерозподіл політичних ролей у глобальному геополітичному театрі супроводжується цілеспрямованими інформаційними впливами внаслідок яких суб’єкти, яким відведено маргінальний статус, звикають не лише до економічної невибагливості, але й до відповідного іміджу – образу “посміховиська” (соціальна неповносправність) або “злочинця”. Ігрові правила функціонування культури та політики тут доповнюють одне одного [10.1, с. 7–18]. Для “периферійних” суб’єктів (спільнот) політичним гравцем задається відповідна ідеологічна ніша, згодом внутрішні чинники конкретних спільнот долучаються до творення й поширення відповідних інформаційних сурогатів, завдяки яким формується світогляд та ідентичність політичного маргінала, невдахи. Щодо “норовистих” можуть застосовуватись технології творення іміджу “злочинця” (з відповідною символікою одіозного, підступного, непоміркованого, “монстраїчного”, мілітаризованого персонажу), а згодом – “миротворчі” заходи.

На думку окремих науковців із завершенням ХХ сторіччя настала “смерть ідеологій”. Однак такий позитивістський оптимізм є передчасним. На думку словенського психоаналітика Славоя Жижека “гравці” усвідомлюють правдиві мотиви активності, як власної, так і супротивної сторони, однак гра не припиняється: “цинічний розум вже не є наївним, він парадоксальним чином є просвітленою свідомістю (псевдосвідомістю – О. Л.), чудово усвідомлюючи фальш, повністю складаючи собі звіт у тому, що за ідеологічними універсальностями приховуються особисті інтереси, але зовсім не збирається відмовлятися від цих універсальностей” [13.1, с. 36]. Повністю усунути гру й ідеологічність є практично нездійсненним завданням, вони глибинно пронизують когнітивні структури людського єства, без їх присутності практично унеможлиблюється будь-яка активність (мислення, діяльність, мовлення).

Достатньо інформативними в плані вивчення психосемантики політичної ідентичності макросуб’єктів стають світоглядно-релігійні доктрини. Вони є немов би “тінню” публічної думки, “кулуарним дискурсом” [10]. У формі релігійних до-

ктрин знаходять вихід й компенсацію специфічні суспільні уявлення й мотивації, які досі не реалізовано у сфері політики. Дослідження психосемантики “тіні” дозволяє ідентифікувати ірраціональні ресурси (прагнення, ідеї, смисли), що неявно залучені гравцем. Більш-менш стійкі соціальні групи формують й розвивають власний світогляд. Політична ідентичність в даному випадку є основою, на якій виростає ідеологія, а також є метою підтримання колективного/індивідуального міфу, зумовлюючи існування “...нескінченної кількості світів, які витворені з нічого, з одних лише символів...” [11, с. 118]. Політична ідентичність існує латентно, приховано, і лише в ігровому дискурсі – під час політичної радикалізації (військових дій), чи в економічному змаганні “вільного ринку”, вона проявляється найвиразніше.

Різноманітні види політичних ідентичностей умовно можемо поділити на ідеологеми політичних *гравців* та політичних *аутсайдерів*, які можуть отримувати релігієподібну форму; наукоподібну форму; форму суспільних уявлень (суспільна думка). Відмінності ідеологічних конструктів зумовлені: а) якостями “соціального замовлення”; б) аудиторією, на яку розрахована подібна інформаційна продукція; г) стилістикою залучених засобів (образно-міфологічна, науково-аналітична).

Проаналізуємо психосемантику низки актуальних ідеологічних конструктів. Зауважимо, що назви суб’єктів (держав, національних, релігійних та ін. груп), які траплятимуться в текстах збережено виключно з метою невтручання в цитовані взірці. Ця аналітична настанова передбачає, що відповідальність за “мана-ідеї” покладається виключно на конкретних авторів (або анонімів), але в жодному випадку не на спільноти (нації, держави, релігійні групи), назви яких є в даному випадку прикриттям. Нерідко автори ідеологій вдаються до метафоричних прийомів та узагальнень, подають власну суб’єктивність як “голос провидіння”, “місія народу”, “логіка історичного розвитку”, “скерування об’єктивних процесів” та ін. У цій упередженій підміні “вищих” смислів особистими прагненнями, у такій маніпуляції, підтасуванні полягають механізми психічної інфляції, проєкції та регресії (несвідомої чи цілеспрямованої), утечі індивіда від індивідуальної відповідальності, прагнення заховатись у тінь “великого іншого” (Ж. Лакан) – божества, авторитету, народу, держави, історії, об’єктивних процесів розвитку.

Порівняльний аналіз ідеологем (див. додатки 1, 2, 3, 4, 5, 6) дозволяє виявити шкалу цінностей, стилістику, метафоричні прийоми виявлення політичних прагнень. Методологічним підґрунтям психосемантичного аналізу можуть бути підходи Ж. Дюмезіля, згідно з якими культурологічна структура вартостей розпадається на три семантичні гешталти: а) *політичні та моральні цінності*: мотиви владного авторитету (авторитет сили; авторитет справедливості та милосердя); б) *цінності конкурентності*: мотиви змагання для утвердження локальних інтересів; в) *вітальні цінності*: мотиви конформізму за для безпеки та задоволення вітальних потреб [14, с. 164].

Ідеологеми релігієподібної форми політичної ідентичності (див. додаток 1) здійснюють акцент на цінностях конкурентності: змагання для утвердження лока-

льних інтересів (Его-функція). Тут домінує мотив делегування повноважень збірному образу “обранців”, успадкування ними влади, підпорядкування їхньої волі посланцеві, залякування, покарання “іновірців”.

Скерування мотивів, які зустрічаємо в наукоподібній (політологічній) формі (див. додаток 2) є відверто Его-семантичне. Автор не вдається до метафізичної аргументації політичних претензій наддержави. Америка здійснює гегемонію виходячи не із ідеологічних чи теологічних причин, а керується прагматичними мотивами, зважаючи на: зразкову організацію; здатність негайно мобілізувати велетенські економічні ресурси для військових цілей; продуману систему союзів і коаліцій; бажання роздавити правлячий режим, який створює проблеми в регіоні; законність американського глобального лідерства.

Що стосується наукоподібної форми, – ідеологем, які мають за мету зафіксувати менталітет аутсайдера (див. додаток 3), то тут бачимо взірець маніпуляції історичними фактами для спекулятивного схиляння людей до конформістських етнопсихологічних форм поведінки, втечі від макрополітичної змагальності, особистої аполітичності, гіперболізації потреб соціуму у самозбереженні. Така деструктивна форма представлення історичного досвіду має за мету заблокувати евристичний особистісний потенціал, навіяти вольову пасивність й усунути із мотиваційної сфери вищого рівня спонукання. Інфантильні Ід-мотиви виявляються у таких семантичних одиницях: “провидіння дарувало нам...; культура формувалась на шляху...; український прагматизм – лагідний і дружелюбний; пращури ...запрошували на княжий престол варяга” та ін.

У достатньо критичному, науковому ключі витриманий текст геостратегічного аналізу “лівого” скерування (див. додаток 4). Для того, щоб читач наочніше відтворив в уяві реалії нового світового ладу автор вдається до метафоричних засобів, таких як: “війна за переділ світу; син ...пожирає батька...; фінансова бомба; нові господарі світу; у стриптиз-барі глобалізації держава вже майже цілковито роздягнулася” та ін. Раціоналізм тут зумовлений відомою “едиповою установкою”, готовністю до ідеологічного змагання із геополітичним монополістом, десакралізуючи його політичні бажання. Тут ми не знайдемо теїстичних мотивів, оскільки аналітична процедура діє у протилежному напрямку – деконструє, усуває залишки політичної міфології, якими прикрита реальність.

Риторичні та ціннісні акценти “право-популістського” прогнозування (див. додаток 5) мають на меті десакралізувати і розвінчати політичні мотивації політичного конкурента (в даному випадку – України). Такого виду деморалізуючі риторичні прийоми акцентують увагу на вирішальному значенні прагматичних ресурсів в політичній конкуренції: “У вас есть экономика, чтобы быть независимым государством? Что у вас есть? У вас есть ваша армия? Что она может?; Кто ваши “запорожцы” будет покупать? Или колбасу? “Львовский автобус”?; Где вы купите нефть, газ? Нигде! Все! Конец вам! Будете как молдоване стоят на русской панели”. Також бачимо, що автор іронізує над мотиваціями ідеологічного плану, якими визначається довготривала політична перспектива та стратегія: “Какое определение? Кто вам это сказал? Это Ленин сказал. Это нам, славянам, навязали эту

чушь. Определяйтесь дома: богатый шкаф, холодильник, машина, сауна, так сказать, жена, дети, все здоровы, все работают, все учатся... Что за самоопределение голодных, бомжей”.

Семантика суспільних уявлень студентської молоді (див. додаток 6) фіксує ціннісні характеристики політичних ідей, а також кількісне їх поширення серед студентської молоді. Українські студенти (див. запитання 1) схильні вважати, що Україні хочуть нав'язати роль джерела дешевої сировини, людських ресурсів, полігон для техногенних та економічних експериментів (47%). Однак, коли йдеться про політичні позиції, які Україна зможе здобути, то тут студентська молодь демонструє значну міру оптимізму. До 20% зменшилась кількість тих, які вважають, що Україну змусять погодитись на маргінальну роль (див. запитання 2). Натомість 31% респондентів вважають, що Україна – буде Європейською державою, а ще 29% пророкують Україні роль осердя завтрашньої цивілізації. Найменш престижними в очах молодих українців виявились перспективи перетворити Україну на: “другий Єрусалим” (0%); “міст” між Сходом і Заходом (5,2%); європейську житницю (5,2%). Ці результати є хорошою ілюстрацією до рівня популярності ідеологем, які пропонують доморощені ідеологи державотворення (див. додаток 3).

Наявність конкурентних зовнішньополітичних мотивів підтвердили роздуми студентів над питанням про об'єднавчу ідею для України (див. запитання 3). Кожна четверта молода особа вважає, що об'єднатись нації допоможе змагання з іншими країнами, а не лише прагнення співпрацювати (26%). Стільки ж студентів вважає, що об'єднатись допоможе професійна, компетентна, амбітна генерація українських політиків (25%). Водночас 34% молоді досить скептично сприймає спроби української соборності. З них одна половина передбачає, що консолідації шкодитиме теперішня еліта й надто строкате, упосліджене населення України, а решта очікує на якесь потрясіння, яке отямить і простих людей, і тих, хто керує.

Цікавими, на наш погляд, є думки молоді з приводу причин труднощів, які є на перешкоді успішного розвитку України. Поряд із корупцією (46,5%), надмірним збагаченням нечисленного кола олігархів (42,5%), не дотриманням законів (39,7%) зустрічаємо достатньо високий рейтинг (38,7 %) такої інтерпретації: “не сформованість України, як політичного проекту, неузгодженість думок про те яку Україну слід будувати”. Така думка співзвучна з поглядами відомого психолога І. Анохіна, яких вважає, що в обставинах невизначеності діяльність стає ефективною тоді, коли є чітке уявлення про цілі розвитку. Коли ж плани надто хиткі й мінливі, то система втрачає стійкість.

Попри все молодь продемонструвала достатньо високий рівень політичної зрілості та прозорливості. Як видно (див. запитання 6) із рейтингу політичних стратегій молода людина починає мислити категоріями політичної гри, менше піддається навіюванням та маніпулюванням, розраховує на особистісну активність та компетентність. Це переконує, що перспектива українського державницького проекту опирається на вагомий суспільний потенціал.

Трансформація політичної ідентичності. Водночас політична ідентичність може приймати форму оновленого погляду на ситуацію внаслідок деконструю-

вання й десакралізації “звичних” ідеологем. Психоаналітична традиція, що бере початок від Жака Лакана й підхоплена Славом Жижеком, достатньо вичерпно проаналізувала явища, які супроводжують зміну ідентичності (зокрема політичної). Визначальним тут є поняття “точка шву”, яка відмежовує “фалічну” стадію пізнання від попередніх – “оральної” (абсолютно довірливе й некритичне сприйняття) та “анальної” (перша ілюзія довірливого сприйняття втрачена, реальність усвідомлюється, як протистояння суперечливих тенденцій). Це яскраво ілюструє сцена з фільму Хічкока “Іноземний кореспондент”, у ній герой, переслідуючи викрадачів, опиняється в ідилічному голландському селі, з тюльпановими полями та вітряками. Однак зненацька він помічає, що крила одного з вітряків обертаються супроти вітру. Це, як зазначає С. Жижек, – приклад лаканівської “точки шву”: “звична” й “знайома” ситуація раптом втрачає звичність, стає “зловіщою”, навіть жахаючою й загрозливою. Цей пізнавальний стрибок зумовлений появою в полі уваги досі непомітної дрібнички, яка “не вписується” й випинається назовні. Така нова деталь, викликавши підозру в хічкокового героя, перетворює його на людину “що надто багато знає”. Прозріння стимулює когнітивний інсайт і продукування додаткових значень, завдяки яким з-під “знайомого” досі плину подій починає випинатись “прихована”, незнайома реальність. Обман, на якому збудований символічний порядок (ідеологія), виявлений. Смисловий лад руйнується, а разом з ним зникає його елемент – ідентичність суб’єкта. Це нагадує обезцінювання грошей у разі краху держави, яка була гарантом їхньої вартості. Гроші (ідентичність) без держави (символічного порядку) – це лише кольорові папірці, позбавлені ціни.

Обезцінювання досі існуючої політичної ідентичності, як зазначає Ж. Лакан і С. Жижек, здійснюється завдяки появі “фалічного означувача”. Останній є “означенням без означувача”, “безсенсовним означувачем”, він позбавляє ваги досі чинні аргументи, погляди й порядок [13]. “Фалічна” переоцінки смислів, усунувши попередній лад, стає основою творення нових значень, нових ідентичностей.

Додаток 1. Релігійноподібна форма

“І тоді залишки, які буде розсіяно навкруги по лицю землі, буде зібрано... і їх буде приведено до пізнання Господа Бога їхнього... І Батько наказав мені, щоб я дав вам цю землю у ваше успадкування... Пророка виростить Господь Бог ваш для вас з ваших братів, як мене; його ви слухайтеся в усьому, щоб він не сказав вам. І станеться, що кожну душу, яка не слухатиме того пророка, буде відсічено від народу... Твою руку буде піднесено над супротивниками твоїми, і всіх твоїх ворогів буде відсічено... якщо іновірці не покаються після благословення, яке вони отримають... Тоді ви... підете до них, яких буде багато; і ви будете серед них, як лев серед звірів лісу... І ти розіб’єш на шматки багато людей; і я висвячу їхню здобич для господа всієї землі... меч мого правосуддя висітиме над ними в той день; і якщо вони не покаються, він упаде на них... на всі народи іновірців... І я звершу помсту і несамовитість над ними... такі, про які вони навіть не чули” [14, с. 472–477].

Додаток 2. Наукоподібна (політологічна) форма

“Здійснення американської “імперської влади” походить здебільшого зі зразкової організації, зі здатності негайно мобілізувати велетенські економічні ресурси для військових цілей, ...притягальності американського способу життя...” [15, с. 10]. “Американська глобальна система ...звіряється на непряме чинення впливу на залежні чужоземні еліти і водночас черпає велику користь із привабливості її демократичних принципів та інституцій” [15, с. 25]. “...Наслідкування

американських звичаїв ...створює сприятливіше підґрунтя для втілення американської гегемонії непрямо; ... ця гегемонія включає в себе складну структуру взаємозалежних інституцій і процедур, призначених створювати консенсус та приховувати асиметричності влади та впливу... Американське глобальне верховенство підпирає продумана система союзів і коаліцій, яка буквально словиває планету" [15, с. 27]. "Треба вважати частиною американської системи глобальну мережу спеціалізованих організацій, особливо "міжнародних" фінансових інституцій; ...саме там (в Америці) має розіграватися гра за владу, і розіграватися у згоді з внутрішніми законами Америки" [15, с. 27–28]. "У багатьох країнах переконані, що Америка налаштована на війну, і вважають при цьому, що адміністрація Буша-молодшого використовує питання роззброєння Іраку як прикриття для свого бажання роздавити правлячий режим, який створює проблеми в регіоні і до якого США, Велика Британія й Ізраїль ставляться з особливою ворожістю... Головним у цій кризі є не Саддам Хусейн і навіть не Ірак. По-суті, у даній кризі на кону стоять законність американського глобального лідерства й еволюція безпеки міжнародної системи. Те, як ми змусимо Ірак поважати міжнародні правила, створить прецедент для ефективного розв'язання проблем поширення зброї масового ураження й тероризму в інших куточках планети" [15.1].

Додаток 3. *Науковоподібна форма (ідеологеми для фіксації менталітету аутсайдера)*

"Україна – є "мостом" між сходом і заходом"; "Україна – житниця Європи"; "провидіння дарувало нам найкращі в світі землі", "українська культура є прямо протилежною російській культурі"; "українська культура формувалась на шляху "із варяг в греки"; "українська культура виникає на шляхах обміну духовними цінностями і є від початку відкритою", "український прагматизм – лагідний і дружлюбний"; "українські прашури прагматично виправдано вдавались до запрошення на княжий престол варяга" [16, с.19], "у нас є татари, як незамінний союзник Європи в азіатському світі. Ось це для Заходу може бути цікавим..." [16.1, с. 4].

Додаток 4. *Форма геостратегічного аналізу "лівого" скерування*

"Неолібералізм як світова система – це нова війна за переділ світу... Уже проглядається нова розстановка сил на світовій арені, головними чинниками якої є значне збільшення нічийної землі (внаслідок катастрофи східного блоку), наявність декількох лідерів, які вирвалися уперед (Сполучені Штати, Європейський Союз і Японія)... Фінансові ринки... на власний розсуд нав'язують свої закони і правила усьому світові. Глобалізація – ...є тотальне поширення їхньої логіки на всі сторони життя... Національний ринок – ...розвалився під ураганим вогнем світової фінансової економіки, ...національні держави більше не в стані захищати інтереси своїх громадян... Син (неолібералізм) пожирає батька (національний капітал), а принагідно розправляється і з вигадками капіталістичної ідеології: новий світовий лад не знає ані демократії, ані свободи, ані рівності, ані братерства... Четверта світова війна принесла нам нове диво: фінансову бомбу..., що... використовується для нападу на території суперника (національні держави) з метою руйнації матеріальної бази і суверенітету, а також забезпечення якісного скорочення їхнього населення – ...корінних мешканців... Новим господарям світу немає потреби правити безпосередньо і прямо. Їхніми справами управляють національні уряди... Організована злочинність вийшла на світову арену і набула міжнародного характеру..., вона сприйняла і засвоїла "дух світового співробітництва" і, об'єднавшись, ...бере участь у завоюванні нових ринків. У стриптиз-барі глобалізації держава вже майже цілковито роздягнулася, залишивши собі лише останню, найнеобхіднішу функцію – функцію придушення... Національна держава перетворюється просто в службу безпеки при мегакорпораціях... Господарі світу можуть миритися з існуванням лівого уряду за умови, що він не вдаватиметься до жодних заходів, здатних зашкодити інтересам ринків. Але вони не стануть миритися з політикою, яка йде врозріз із пануючою моделлю" [17].

Додаток 5. Політологічний прогноз "право-популістського" скерування

"Нам всем выгодно... – России, Украине, Белоруссии и Казахстану – усилить процесс создания экономического союза с переходом в политический. И создать союзное государство... СССР – Союз свободных суверенных республик... Всегда у власти будет четверка. Всегда! У них будет стабильность, никто их не тронет, потому что это будет общее государство. Одно. Не будет отдельных президентов Украины и Белоруссии. Вот они вчетвером и будут руководить. И экономически нам это выгодно. У нас заработают все заводы. Украина же вступит в ВТО – ей запретят некоторую продукцию производить. Заставят завозить в Украину продукцию. У вас же голод начнется! Вы ж не понимаете, что такое ВТО! Продовольствия в Европе хватает. Ваша колбаса, сало никому не нужны в Европе. Рабочие места там заняты. Где вы будете там работать, украинцы? Вы уже сегодня стоите – девки на панели у нас, а парни дома строят для богатых русских... Хотите – ходите в украинскую школу, нет проблем. Белорусская школа, казахская школа... Да кто хочет – пускай ходит! Желающих нету – и не нужно! Мировым языком украинский никогда не станет. И гривна никому не нужна. Экономика все решает, экономика. Не хотите? Пожалуйста, будьте на задворках Европы. Самым отсталым бедным государством. Как Молдавия. Кому нужна сегодня Молдавия? Никому..."

С другой стороны, ведь нация имеет право на самоопределение... (корреспондент). "Ну че вы чушь несете!? Где? Какое определение? Кто вам это сказал? Это Ленин сказал. Чего не определяются европейские народы? ...Это нам, славянам, навязали эту чушь. Определяйтесь дома: богатый шкаф, холодильник, машина, сауна, так сказать, жена, дети, все здоровы, все работают, все учатся... Что за самоопределение голодных, бомжей? ...Украина сопротивляется, чудачки! ...Он не понимает, что Украина никому не нужна. Кто ваши "Запорожцы" будет покупать? Или колбасу? "Львовский автобус"?"

Польша тоже так начинала... (корреспондент). "Польша – тоже бедная страна. Да ее подкармливают, чтобы оторвать от России... Но вас-то не будут подкармливать... Израилю Америка каждый год дает до 7 миллиардов долларов. Вам не будет давать, вы не евреи... У вас нету нефти и газа. Вы сегодня независимые – это мы вам не вырубili рубильник. А когда вы вступите в НАТО и ВТО, мы все вырубим! Где вы купите нефть, газ? Нигде! Все! Конец вам! Будете как молдоване стоять на русской панели... Вам же хочется жить красиво, культурно, хорошо. Ну, учите польский, немецкий, французский, работайте на них. Пожалуйста! ...У вас есть экономика, чтобы быть независимым государством? Что у вас есть? У вас есть ваша армия? Что она может? ...Один путь – на Москву! Другого пути нет. Не хотите – погибайте... Сегодня везде национализм... Вот в Америке создали КГБ свое. Министерство внутренней безопасности. 150 тысяч персонал! 40 миллиардов бюджет! Они сворачивают демократию. И так будет дальше. Все уже! Мы с вами опоздали к демократии. У них демократия была с 1960 по 2000. Сорок лет. Мы пришли поздно – теперь война. ...Такие, как Ющенко, приходят к власти в богатой и сытой стране. В нищей стране приходят к власти или коммунисты, фашисты или национал-патриоты... Донецкие ребята! Донецкий клан повернет вас строго к Москве! А Ющенко ждет судьба Коштуницы и Джинджича. Его или убьют в Киеве, или он уедет в эмиграцию. У него жена – американка? Вот туда и поедет! ...Путь один: Москва – столица. Пожалуйста, чтобы вы не артачились, Киев сделаем столицей союзного государства! ...Сделаем там объединенные войска. А Киев – политическая столица. Переедем в Киев жить!" [18].

Додаток 6. Суспільні уявлення студентської молоді

Суспільно-політичні уявлення проілюструємо результатами анкетування студентської молоді Львівського національного університету імені Івана Франка та Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету (вересень–грудень 2002 р.). Обсяг респондентів – 200.

Запитання 1. *Вкажіть, яке місце у світі відведено Україні:* а) Україна – джерело дешевої сировини, людських ресурсів, полігон для техногенних та економічних експериментів – 47,0%; б) Україна – духовно-стратегічна серцевина нової цивілізації, вивільнення її нерозкритих

сил – запорука майбутнього світоустрою – 18,0%; в) Україна – міст між Сходом і Заходом – 11,4%; г) Україна вічна молодша сестра, попелюшка у тіні більш щасливих “старших сестер” – 8,8%; д) Україна – житниця Європи – 7,5%

Запитання 2. *Яке місце у світі займатиме Україна ?*: а) Україна – Європейська держава – 31,0%; б) Україна – осердя завтрашньої цивілізації, її потенціал ще чекає свого розкриття – 29,0%; в) Україна – донор дешевої сировини та робочої сили, полігон для техногенних та екологічних експериментів, політичний “Санчо Панса” – 20,0%; г) Україна – європейська житниця – 5,2%; д) Україна – “міст” між Сходом і Заходом – 5,2%; е) Україна – “другий Єрусалим” 0%.

Запитання 3. *Що здатне об’єднати громадян у націю, з тим, щоб Україна зайняла гідні позиції у світі ?*: а) усвідомлення необхідності конкурувати з іншими країнами в зовнішній політиці, а не лише прагнення співпрацювати – 26,0%; б) це професійна, компетентна, амбітна генерація українських політиків, що за останні роки з’явилась у державі – 25,0%; в) ніщо (ніхто) нездатний здійснити цю мету з тим різношерстим й упослідженим населенням, а також з тими людьми, які складають теперішню еліту України – 17,0%; г) надія лише на якесь потрясіння, яке отямить і простих людей і тих, хто керує – 17,0%; д) це щоденні людські стосунки побудовані на любові та взаємодопомозі – 5,2%

Запитання 4. *Вкажіть причини труднощів, які є на перешкоді успішного розвитку України?*: 1. Корупція – 46,5%; 2. Надмірне збагачення нечисленного кола олігархів – 42,5%; 3. Законів часто не дотримуються – 39,7%; 4. Несформованість України, як політичного проекту, неузгодженість думок про те яку Україну слід будувати – 38,7%; 5. Половинчастість ринкових реформ – 17,2%; 6. Відсутність волі до зовнішньополітичного змагання у верхівки держави – 15,7%; 7. Протидія проросійських сил всередині держави – 13,2%; 8. Політика міжнародних фінансових кіл щодо новостворених держав – 11,7%; 9. Протидія Росії – 8,0%; 10. Недостатня підтримка розвинутих країн – 6,5%; 11. Забагато демократії, ще не навчилися ефективно працювати в ринкових умовах – 6,5%; 12. Розпад СРСР, руйнування комуністичного устрою – 2,5%.

Запитання 5. *Яких якостей бракує українцям передовсім ?*: 1. Навиків конструктивного співробітництва, згуртованості – 63,0%; 2. Поцінування інтелекту – 45,0%; 3. Гідності – 42,0%; 4. Обачності, далекоглядності – 34,2%; 5. Толерантності, доброти, терпеливості, стриманості – 29,7%; 6. Підприсмливості, практичності – 28,4%; 7. Волі до влади, до національного самоутвердження – 21,0%; 8. Аристократичності, почуття “міри” – 14,7%; 9. Прагматизму – 10,2%; 10. Мужності, маскулітності, агресивності до “не своїх” – 8,7%.

Таблиця 6. *Я погоджуюсь, що у політичному змаганні названа політична стратегія є неминучою необхідністю*: 1. Політичне змагання схоже на гру в шахи: виграс далекоглядніший, витриваліший, більш не передбачуваний – 92,8%; 2. Вигравши – забудь про докори сумління, програвши – нарікай лише на власну недбалість – 53,0%; 3. Політична майстерність полягає у наступному: суперника слід або підпорядкувати, або усунути – 53,0%; 4. Послаблення політичних конкурентів необхідне для національного утвердження – 41,4%; 5. Важливо пробитись в політику чого б це не коштувало – 39,0%; 6. Усунення політичних супротивників необхідне для очищення політики від аморальності – 38,0%; 7. Важливо втриматись в політиці будь-якою ціною – 31,0%.

Висновки. Семантика ідеологічних дискурсів, які проаналізовано у статті, вказує на: а) політичну ідентичність авторів (анонімів) доктрин; б) політичну ідентичність, яку б хотіли накинати адресатам укладачі ідеологій. Таке дослідження ознайомлює з якісними характеристиками сучасного інформаційного середовища крізь призму безпеки національних інтересів України.

Політичне змагання в інформаційній сфері породжує суперечливі тенденції. По-перше, залишається необхідність формування конкурентоспроможних ідентифікаційних смислових просторів, які визначають культурно-інформаційне обличчя

спільноти і є свідченням її життєздатності. Маємо на увазі зокрема структурування смислів засобами культури та мистецтва, це ж стосується філософської категоризації, аналітичного моделювання й опрацювання політичних пріоритетів. По-друге, не менш важливою залишається потреба вчасного деконструювання, нейтралізації сугестивних впливів смислових структур, які вичерпали свій креативний, евристичний потенціал і стали ментальною перешкодою здійснення індивідуальної й національної свободи.

1. *Марчук Є.* Про основні підсумки роботи РНБО України у 2001 р. // Стратегічна панорама. 2001. № 1. С. 3–10; 1.1. *Бондаренко В., Литвиненко О.* Глобальна ідейно-політична гегемонія та становлення нових незалежних держав // Стратегічна панорама. 2000. № 3–4. С. 156–160; 1.2. *Toffler A.* Powershift: Knowledge, Wealth, and Violence at the Edge of the 21-st Century. New York; London, 1990.
2. *Трошина Н.* Когнитивный аспект стиля // Структуры представления знаний в языке. Сборн. трудов, Под. ред. Ф. М. Березина. М., 1994. С. 128–141.
3. *Штерн А.* Перцептивный аспект речевой деятельности. Автореф. диссерт. докт. филол. н. Ленинград, 1990; 3.1. *Тарасов Е.* О формах существования сознания // Язык и сознание: парадоксальная рациональность. М., 1990; 3.2. *Арутюнова Н.* От редактора // Логический анализ языка: культурные концепты. М., 1991. 3.3. *Марковина И.* Социоментальные картины мира: опыт моделирования коллизий сознания // Язык и сознание: парадоксальная рациональность. М., 1993.
4. *Баранов А., Добровольский Д.* Лео Вайсгербер в когнитивной перпективе // Изв. АН СССР. Сер. лит. и язык. М., 1990. Т. 49. № 5. С. 451–454.
5. *Минский М.* Фреймы для представления знаний. М., 1979; 5.1. *Дейк Т. А. ван.* Контекст и познание. Фреймы знаний и понимание речевых актов // Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. М., 1989; 5.2. *Филлмор Ч.* Фреймы и семантика понимания // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 23. Когнитивные аспекты языка. М., 1988; 5.3. *Fillmor Ch. J.* Topics in lexical semantics // Current issues in linguistic theory. Bloomington; L., 1977. P. 76–138; 5.4. *Молчанова Г.* Некоторые языковые механизмы вариативной интерпретации действительности // Вестник МГУ. Сер. 19. 2002. № 2. С. 7–12.
6. *Баранов А.* Расщепление субъекта и метафоры персонификации в политическом языке эпохи перестройки // “Я”, “Субъект”, “Индивид” в парадигмах современного языкознания: Сб. научн. аналит. обзоров. М., 1992. С. 32–47; 6.1. *Ницше Ф.* Сочинения: В 2 т. М., 1990. Т. 1.
7. *Опарина Е.* Роль метафоры в познании и вербализации знания о мире // Структуры представления знаний в языке. Сборн. трудов, Под. ред. Ф. М. Березина. М., 1994. С. 142–160; 7.1. *Арутюнова Н.* Метафора и дискурс // Теория метафоры. М., 1990. С. 5–32; 7.2. *Гусев С.* Упорядоченность научной теории и языковые метафоры // Метафора в языке и тексте. М., 1988. С. 119–133.

8. Москвин В. Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования // Вопросы языкознания. М., 2001. № 3. С. 58–70.
9. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского. М., 1936; 9.1. Turbayne С. The myth of metaphor. New Haven, 1962; 9.2. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры // Теория метафоры. М., 1990. С. 68–81; 9.3. Гордон Д. Терапевтические метафоры. Воронеж, 1995.
10. Одайник В. Психология политики. СПб., 1996; 10.1. Гейзінга Й. Homo ludens. К., 1994.
11. Гудмен Н. Способы создания миров. М., 2001.
12. Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев. М., 1986.
13. Жижек С. Глядя вкось: введение в психоанализ Лакана через массовую культуру. Никогда нельзя слишком много знать о Хичкоке: как обманываются не-обманутые // www.div.ukma.kiev.ua; 13.1. Жижек С. Возвышенный объект идеологии. М., 1999.
14. Книга Мормона: ще одне свідчення про Ісуса Христа. Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів. Солт-Лейк-Сіті, Юта, США, 1997.
15. Бжезінський З. Велика шахівниця: Американська першість та її стратегічні імперативи. Львів-Ів.-Франківськ, 2000; 15.1. Бжезінський З. Іракський ендшпіль // День. 2002. № 238 (25.12.2002).
16. Цехмістро І. Ідеологія для українця? Український прагматизм // День. 2000. №77. С. 4; 16.1. Попович М. Геополітичний торг чи демократичний вибір ? // День. 2000. №73. С. 4.
17. Команданте Маркос. Четверта світова війна розпочалася // Глобалізація, Європейський Союз та Україна: "І". 2000. № 19.
18. Жириновський В. Юшенка чекає доля Коштуніци і Джинджича. Його або вб'ють у Києві, або він виїде в еміграцію / Сергій Лещенко, Страсбург, УП, 1.04.2003; <http://www.pravda.com.ua>.

PSYCHOSEMANTICAL FACTORS OF POLITICAL IDENTITY**Oleh Lozyns'kyi**

*Ivan Franko National University of Lviv, Universytets'ka Str., 1
Lviv 79000, Ukraine, filos@franko.lviv.ua*

The psychosemantical factors, which form and reveal political identity are investigated in the article.

Key words: political identity, psychosemantics, cognitive linguistics, thinking, ideological determinant, transformation of identity, political game.

Стаття надійшла до редколегії 08. 04. 2003

Прийнята до друку 10. 05. 2003